

Delo, 04.02.2012

Matjaž Nahtigal, Gostujoče pero

Ne čakajmo na neobstoječi vlak Gospodarski, podjetniški in razvojni potencial je večji od sedanjih političnih elit

Ko je ameriška bonitetna agencija S & P pred kratkim znižala bonitetno oceno za devet evropskih držav in evropski reševalni sklad, je to storila s pojasnilom, da ostri varčevalni ukrepi sami po sebi niso dovolj za reševanje evrske krize. Temeljijo na napačni diagnozi in ne naslavlajo več drugih problemov, kot so ponovna zaostritev pogojev kreditiranja, istočasno razdolževanje gospodarstva in gospodinjestev, naraščajoča neravnotežja med jedrom in periferijo Evropske unije, šibka rast in politična nesoglasja.

Odgovor nemške kanclerke, ki je v resnici postala ključna voditeljica Unije, je bil, da bo treba sprejeti še ostrejše varčevalne ukrepe. Njeno vztrajanje pri toksični mešanici ostrih varčevalnih ukrepov in nefunkcionalnega finančnega sistema je recept za ekonomski in socialni polom širših evropskih in mednarodnih razsežnosti. Namesto resne razprave o problemih in pomembnih ugotovitvah se je evropski politični razred zadovoljil z običajno dozo kritik proti bonitetnim agencijam.

Kritiki

Posledično je ideja fiskalnega pakta, ki državam članicam precej oži manevrski prostor za spopad s krizo, zelo problematična s pravnega, ekonomskega, socialnega in političnega vidika. To spoznava čedalje več neodvisnih evropskih in svetovnih strokovnjakov ter pripadnikov avtonomne civilne družbe. Evropske države članice morajo še naprej zagotavljati temeljno ekonomsko in socialno varnost za svoje državljane, saj te pristojnosti niso bile nikoli prenesene na EU. Unija nima ustreznih mehanizmov in pristojnosti za zagotavljanje ekonomske in socialne varnosti evropskih državljanov. V takšni evropski ustavni asimetriji še dodatno ožiti manevrski prostor državam članicam z restriktivnimi pravili je samopogubno dejanje.

Tako je Jean Claude Piris, eden vodilnih evropskih pravnih strokovnjakov, ki je sodeloval pri pisanju ključnih evropskih pravnih dokumentov, izrazil pomislek, da fiskalni pakt ne bo zadoščal za premagovanje finančne krize. Eden najpomembnejših evropskih teoretikov, nemški sociolog in filozof Jürgen Habermas je opozoril, da fiskalna unija na podlagi neformalnih dogovorov na evropskem svetu lahko predstavlja nedemokratično zapoved za nacionalne parlamente.

Amartya Sen, eden vodilnih svetovnih razvojnih ekonomistov in Nobelov nagrajenec, je silovito kritiziral namero po vsiljevanju ostrih varčevalnih ukrepov kot spiralo, ki vodi proti katastrofi širših mednarodnih razsežnosti. Opozarja, da so evropski voditelji pomešali potrebo po večji finančni odgovornosti z bolj radikalnimi, nediskriminatornimi kratkoročnimi ukrepi, ki lahko zelo prizadenejo ljudi in zatrejo začeto gospodarsko rast. Eden vodilnih evropskih monetaristov, Paul de Grauwe, svari pred fundamentalizmom uravnoveženega proračuna, ki izhaja iz cinične podmene, da je vsaka vlada zapravljava in ne pripomore k povečanju produktivnosti in rasti države.

Čedalje jasneje postaja, da je vdor evropske »superortodoksije« nekaj, kar nima opore v bogati tradiciji evropske socialne in liberalne tradicije, in nekaj, kar temeljito odstopa od

evropskega ekonomskega in socialnega modela, ki so ga evropski narodi in evropske institucije doslej vzpostavljali. Ta razlika pa je potencialen vir prihajajočih evropskih kriz in konfliktov.

Študija IMF

Ostri varčevalni ukrepi temeljijo na mnenju, da fiskalna konsolidacija ustvarja potrebno zaupanje za povečanje zasebnih investicij in zasebne potrošnje. Toda Mednarodni denarni sklad (IMF) je lani izdal obsežno empirično študijo o učinkih ostrih varčevalnih ukrepov na različne ekonomije. Analiza je bila opravljena za 173 primerov varčevalnih ukrepov v preteklih 30 letih, vključno s 17 državami OECD.

Ugotovitve so nedvoumne: finančna konsolidacija kratkoročno najbolj znižuje prejemke zaposlenih in povečuje brezposelnost, še posebno dolgotrajno brezposelnost. Premočna zavora škoduje gospodarskemu okrevanju in zmanjšuje zaposlitvene možnosti. Zato študija predlaga bolj uravnotežene fiskalne ukrepe, usmerjene v srednjeročno konsolidacijo in nujno kombinirane z ukrepi za podporo gospodarski rasti. Dobro bi bilo, da neoliberalni reformatorji preberejo to študijo IMF, še preden začnejo pretirano navdušeno pritiskati na fiskalno zavoro.

Navsezadnje je najpomembnejši indikator za presojo finančne trdnosti držav – razmerje med dolgom in BDP – sestavljen iz dveh elementov: dolga in BDP. V Evropski uniji je fokus skoraj izključno na nižanju dolga, toda razmerje se lahko izboljša z rastjo BDP. Brez gospodarske rasti se lahko razmerje med dolgom in BDP poslabšuje, tudi če se dolg zmanjšuje.

Kemal Dervis, nekdanji vodja programa za razvoj pri Združenih narodih, poudarja, da je kvaliteta finančne prilagoditve vsaj tako pomembna kot kvantiteta. Analizirati in vrednotiti je treba vsak davčni in finančni ukrep ter njegov učinek na rast. Ukrepi, kot so podpora usposabljanju in veščinam, izboljšave obstoječe infrastrukture, reforme za znižanje stroškov zaposlovanja, davki na luksuz, povezani z davčnimi spodbudami za zaposlovanje – vse to so ukrepi, ki so kar najbolj ugodni za doseganje rasti in razvoja.

Obstoj javnega dolga ni problem sam po sebi. Je izziv, kako ga upravljati in kaj z njim početi. Kljub nekaterim podobnostim ni identičen z zasebnim dolgom. Javni dolg je neločljivo povezan z razvojem modernih demokratičnih družb in gospodarstev. Javne investicije (ne le ena megalomanska) so pomemben vir in velikokrat nosilec gospodarske rasti nacionalnih ekonomij. Kadar je gospodarska rast nizka, so primanjkljaji lahko koristen instrument nacionalne ekonomske politike. Zadoščalo bi torej zapisati, da morajo članice zagotavljati dolgoročno vzdržnost javnega dolga ter zagotoviti transparentno upravljanje javnih financ. Če pogledamo veljavni 136. člen *lizbonske pogodbe*, ta povsem zadošča.

In Slovenija?

Bolj kot nekritično priklanjanje diktatu »Merkozija« potrebujemo lastno dejansko razvojno strategijo. Prvi korak v smeri večje fiskalne trdnosti je velika in odmevna privatizacija. Ne iz ideoloških, temveč iz pravih pragmatičnih in razvojnih razlogov. Takšna velika in odmevna privatizacija, izvedena transparentno po mednarodnih standardih, je lahko prvi korak k večjemu zagonu gospodarstva. Dober čas za privatizacijo je kadarkoli ali nikoli. Odvisno od tega, ali imamo resnično razvojno strategijo ali je nimamo. Izbor za privatizacijo mora biti

tak, da ustreza razvojnim potrebam države, in ne bogatitvi tujcev. Prihodek od privatizacije mora biti usmerjen v nove, dolgoročne razvojne investicije.

Preostala državna podjetja morajo stopiti v funkcijo dolgoročnega tehnološkega razvoja, inovacij in kvalitetnega upravljanja. Biti morajo pomemben vir finančne trdnosti države.

Potrebujemo na novo osmišljeno industrijsko politiko, nevtralno glede panog. Vendar mora biti največji del industrijske politike usmerjen v podporo majhnim in srednjim podjetjem, ki pomenijo daleč največji del zaposlenih in družbenega proizvoda. Zanje je treba zagotoviti dostop ne le do kapitala, ampak tudi do tehnologij, veščin poslovanja in vseh drugih potrebnih virov. Sistem tekmovalnega sodelovanja majhnih in srednjih podjetij je eden najnaprednejših načinov inovativne proizvodnje v več najrazvitejših regijah sveta.

Davek na dodano vrednost je najbolj nevtralen od vseh davkov in najmanj vpliva na odločitve na trgu dela in glede investicij. Zaradi regresivnih učinkov je treba zaščititi najrevnejši sloj. Njegov dvig mora biti usmerjen ne v trošenje ali redistribucijo, temveč v dolgoročne razvojne investicije. Potem bo prišel tudi tuj kvaliteten kapital, ne prej.

Ni treba čakati na neobstoječi vlak. Gospodarski, podjetniški in razvojni potencial je večji, kot ga predstavljajo aktualne politične elite. Čas za neodvisna strokovna združenja in povezovanje v široka razvojna zavezništva ter premišljene pobude od spodaj je tukaj in zdaj.